

CHET TILLARINI O'QITISHNING USULLARI

*Andijon davlat chet tillari instituti**Talaba Adhamova Shukrona**adhamovashukrona330@gamil.com*

Annotatsiya: Ushbu maqolada chet tillarini o'qitish jarayonida qo'llaniladigan asosiy metodlar — kommunikativ yondashuv, vazifa asosidagi ta'lim va audiolingval usulning mohiyati, ularning afzallik taraflarini tahlil etiladi. Har bir metodning o'quvchilarning til ko'nikmalarini shakllantirishdagi o'rni, samaradorlik darajasi va amaliy qo'llash imkoniyatlari yoritib beriladi. Maqola o'qituvchilarga turli metodlarni o'zaro uyg'unlashtirgan holda ta'lim jarayonini samarali tashkil etish bo'yicha ilmiy-amaliy tavsiyalarni taqdim etadi.

Kalit so'zlar: axborot texnologiyalari, ta'lim platformalari, innavatsion usullar, kommunikativ usul, vazifaga asoslangan o'rganish, audiolingval usul, zamonaviy ta'lim.

Аннотация: В данной статье анализируются основные методы преподавания иностранных языков, такие как коммуникативный подход, обучение на основе заданий и аудиолингвальный метод. Рассматривается их сущность и преимущества. Раскрывается роль каждого метода в формировании языковых навыков учащихся, эффективность их применения и практические возможности использования. Статья предлагает научно-практические рекомендации по эффективной организации учебного процесса посредством грамотного сочетания различных методик.

Ключевые слова: информационные технологии, образовательные платформы, инновационные методы, коммуникативный метод, проблемное обучение, аудиолингвальный метод, современное образование.

Abstract: This article examines the main methods used in teaching foreign languages, including the communicative approach, task-based learning, and the audiolingual method. It analyzes their essence and advantages. The article highlights the role of each method in developing learners' language skills, their effectiveness, and the practical possibilities of their application. It also offers scientific and practical recommendations for organizing the teaching process effectively through the integrated use of various methods.

Key words: information technologies, educational platforms, innovative methods, communicative method, task-based learning, audio-lingual method, modern education.

XXI asr globallashuv davri sifatida insoniyat tarixida o'ziga xos burilish yasadi. Hududiy chegaralar va madaniy to'siqlar yo'qotilib, davlatlararo hamkorlikning yangi bosqichga ko'tarilishi chet tillarini o'rganishni individual taraqqiyotdan tashqariga chiqarib, butun dunyo ahamiyatidagi masalaga aylantirdi. Axborot texnologiyalari rivoji, korporatsiyalar o'rtasidagi raqobat va xalqaro ta'lim platformalarining kengayishi har bir jamiyat a'zosi uchun chet tillarini o'zlashtirishni zaruriyatga aylantirdi. Chet tillarini bilish nafaqat insonga o'sha til egalarining madaniyati va an'analari bilan yaqindan tanishish imkoni beradi, balki insonning kognitiv qobiliyatlarini ham rivojlantiradi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, chet tillarini bilish inson miyasining ishlash tezligini oshiradi, kreativlikni oshiradi va analitik qobiliyatlarni rovojlantirishga xizmat qiladi. Shu boisdan hozirgi tezkor rivojlanayotgan dunyoda chet tillarini o'qitish ta'lim tizimining ajralmas bo'lagiga aylanib bormoqda. Globallashuv jarayoni turli davlatlar o'rtasidagi madaniy, iqtisodiy va ilmiy aloqalarni kengaytirar ekan, xorijiy tillarni puxta egallash shaxsning raqobatbardoshligini oshiruvchi muhim omillardan biri bo'lib qolmoqda. Shu sababli, chet tilini o'qitish jarayonida samarali metodlar, zamonaviy texnologiyalar va kommunikativ yondashuvlardan to'g'ri foydalanish katta ahamiyat kasb etadi. Chet tilini o'rganayotgan o'quvchi nafaqat lingvistik bilimlarga ega bo'ladi, balki turli madaniyatlarni tushunish, fikr almashish va global maydonda erkin ishtirok etish imkoniyatiga ham ega bo'ladi. Zamonaviy ta'lim tizimi o'qituvchidan faqat bilim berishni emas, balki o'quvchilarda mustaqil fikrlash, muloqotga kirishish va ijodiy yondashuvni shakllantirishni talab qiladi. Shu nuqtayi nazardan, chet tili darslari interaktiv usullar, multimedia vositalari va real hayotga yaqin vaziyatlar orqali tashkil etilishi muhimdir.

Chet tillarini o'qitishda samaradorlikni oshirish, avvalo, tanlangan metod va yondashuvlarning to'g'ri uyg'unlashuviga bog'liq. An'anaviy yondashuv, asosan, grammatik qoidalar, tarjima va yozma mashqlarga tayanadi. Bu yondashuv tilning tuzilishini chuqur anglashga yordam bersa-da, amaliy muloqot ko'nikmalarini rivojlantirishda yetarli bo'lmaydi. Shu sababli zamonaviy ta'lim jarayonida an'anaviy va innovatsion metodlarning uyg'un qo'llanilishi muhim ahamiyat kasb etadi.

1. Kommunikativ usul (Communicative Language Teaching- CLT). Ushbu metod 1970-yillarda Yevropada rivojlangan bo'lib, u til o'rgatishga inqilobiy yondashuv olib kirdi. Uning asosiy maqsadi — o'quvchilarni tilning grammatik tuzilishi emas, balki amaliy funksiyasini bajarishga tayyorlashdir. Bu usulning markazida haqiqiy muloqot turadi. Birinchidan, kommunikativ yondashuv (Communicative Approach) o'quvchilarda real hayotiy vaziyatlarda muloqot qilish qobiliyatini shakllantiradi. Bu metodda o'quvchilar grammatikani qayta-qayta yodlashdan ko'ra, uni muloqot jarayonida tabiiy ravishda o'zlashtiradilar. Rolli

o'yinlar, dialoglar, guruhlarda ishlash va muhokama qilish faol qo'llanilgani sababli dars jarayonida o'quvchilar tilni faol ishlatishga majbur bo'ladi.

Tamoyillar	Izohlar
Muloqotga e'tibor	Tilning eng muhim vazifasi- g'oyalarni, ma'lumotlarni va his-tuyg'ularni almashishdir, ya'ni muloqot qilish
Erkin nutq	O'quvchilar xato qilishdan qo'rqmasdan o'z fikrlarini yetkazishga harakat qilishlari
Integratsiyalashgan ko'nikmalar	O'qish, yozish, tinglash va gapirish ko'nikmalari alohida emas, balki bir-biriga bog'langan holda birlashtiriladi

2. Vazifaga Asoslangan O'rganish (TBL) Kommunikativ Til O'qitish (CLT) ning rivojlangan va yanada tuzilmalashgan ko'rinishi hisoblanadi. Bu usulda o'rganish jarayonining markazida tilni o'rganish emas, balki real vazifani bajarish turadi. O'quvchilar real hayotda uchraydigan ma'lum bir vazifani (task) bajarish uchun tilni vosita sifatida ishlatish orqali o'rganishadi.. Vazifani Bajarish (Task Cycle)

Maqsad: O'quvchilarning tilni erkin, amaliy sharoitda ishlatishini ta'minlash.

Faoliyatlar:

Vazifani Bajarish: O'quvchilar guruhlarda yoki juftliklarda vazifani bajarishadi (masalan, muzokara o'tkazish, loyiha tuzish). Bu bosqichda asosiy urg'u ma'noni yetkazish ga beriladi, xatolar tuzatilmaydi.

Rejalashtirish: O'quvchilar o'z natijalarini (masalan, taqdimot matnini, hisobotni) sinfga taqdim etish uchun tayyorlashadi, bu bosqichda nutqni anichlashtirish boshlanadi.

Hisobot: Guruhlar o'z natijalarini sinf oldida taqdim etishadi.

3. Audiolingval usul XX asrning o'rtalarida AQShda shakllangan va qisqa vaqt ichida chet tillarini o'qitishning eng ommabop metodlaridan biriga aylangan. Bu yondashuvning shakllanishida psixologiyaning behaviorizm yo'nalishi muhim rol o'ynagan bo'lib, unga ko'ra o'rganish jarayoni takroriy mashqlar orqali mustahkamlangan odatlarning shakllanishi sifatida izohlanadi. Shuning uchun audiolingval usulning asosiy maqsadi o'quvchilarda to'g'ri talaffuz, grammatik jihatdan to'g'ri jumla tuzish va tezkor javob qaytarish kabi avtomatlashtirilgan til ko'nikmalarini hosil qilishdir. Audiolingval o'qitish jarayoni, avvalo, tinglash va takrorlashga tayanadi. O'qituvchi yangi dialog yoki matnni o'quvchilarga bir necha bor tinglatar, so'ng uni to'liq yoki bo'laklarga ajratgan holda takrorlatadi. Til materialini tushuntirish ikkinchi darajali ahamiyatga ega bo'lib, grammatik qoidalar

ko‘pincha bevosita izohlarsiz, ko‘p marotaba takrorlash orqali o‘zlashtiriladi. Bunda o‘quvchilar tilni nazariy emas, balki amaliy tajriba asosida qabul qiladilar. Asosiy e‘tibor talaffuzning to‘g‘riligiga, intonatsiyaga va grammatik shakllarning to‘g‘ri qo‘llanishiga qaratiladi. Ushbu usulda eng ko‘p qo‘llaniladigan mashqlardan biri — drill exercises bo‘lib, ular o‘quvchilarda avtomatik nutq odatlarini shakllantirishga xizmat qiladi. Repetition (takrorlash) drilli, substitution (almashtirish) drilli, transformation (o‘zgartirish) drilli va chain drills (zanjiriy savol-javob) kabi mashqlar audiolingval yondashuvning asosiy amaliy vositalaridir. O‘qituvchi jarayonni boshqaradi, xatolarni darhol tuzatadi, chunki ushbu metodga ko‘ra, xatolarning darhol bartaraf etilishi noto‘g‘ri odatlarning shakllanishining oldini oladi.

Xulosa qilib aytganda, chet tillarini o‘qitish jarayonida qo‘llaniladigan usullar o‘quvchilarning tilni qanchalik samarali o‘zlashtirishini belgilab beradi. Har bir metodning o‘ziga xos afzallik va chegaralari mavjud bo‘lib, ularni maqsadga muvofiq ravishda uyg‘unlashtirish yuqori natijalarga erishish imkonini yaratadi. Kommunikativ yondashuv o‘quvchilarda real hayotiy muloqot ko‘nikmalarini shakllantirsa, vazifa asosidagi ta‘lim ularga mustaqil fikrlash, hamkorlikda ishlash va tilni amaliy maqsadlarda qo‘llash imkonini beradi. Audiolingval usul esa talaffuzni to‘g‘ri shakllantirish va eshitish ko‘nikmalarini mustahkamlashda muhim o‘rin tutadi. Shu boisdan zamonaviy ta‘lim jarayonida birgina metodga tayanib qolish yetarli emas. Til o‘rganishning tabiati ham nazariy, ham amaliy yondashuvlarni talab qilgani uchun o‘qituvchi turli metodlardan oqilona foydalanishi, o‘quvchilarning yosh xususiyatlari, qobiliyati va ehtiyojlarini hisobga olgan holda jarayonni tashkil etishi zarur. Faqat shundagina chet tilini o‘qitish jarayoni mazmunli, samarali va o‘quvchi uchun qiziqarli bo‘ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Tojiyeva, D. (2012). Ingliz tili o‘qitishning innovatsion metodlari. Toshkent: Fan va texnologiya nashriyoti.
2. G‘ulomov, A., & Qo‘shiyeva, M. (2010). Chet tillarini o‘qitish metodikasi. Toshkent: O‘qituvchi.
3. Richards, J. C., & Rodgers, T. S. (2014). Approaches and Methods in Language Teaching.
4. Qurbonova, S. (2015). Yangi pedagogik texnologiyalar yordamida ingliz tili o‘qitish.
5. Axmedova, U., & Abdurahmonova, N. (2019). Kommunikativ yondashuv asosida chet tili o‘qitish metodikasi. Toshkent: Respublika ta‘lim markazi.